

*Кияниця Л.**

ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ В КРАЇНАХ БЛИЗЬКОГО СХОДУ ТА ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ НА КОНФІГУРАЦІЮ СПІВВІДНОШЕННЯ СИЛ У РЕГІОНІ

Загострення міжнародної економічної кризи, у тому числі у сфері, пов'язаній з функціонуванням світового продовольчого ринку, призвело до значних зрушень у плані внутрішніх соціальних рухів у багатьох країнах світу. Однак на даний момент найбільш драматичний характер подібні процеси набули у країнах Близького Сходу та Магрибу (Північної Африки), в деяких із яких було безпосередньо поставлено питання про зміну існуючих політичних режимів та основ соціально-економічної політики держави.

Для кращого розуміння нинішньої ситуації в регіоні необхідно безпосередньо звернутися до історичних витоків нинішньої кризи. У 1960-х – 1970-х роках більшість країн Близького Сходу та Північної Африки знаходились під правлінням етатистських режимів військово-бюрократичного типу, що використовували ідеологію державно-соціалістичних перетворень, прикрашену риторикою панарабізму (уряди Г. Насера у Арабській Республіці Єгипет, А. Бен Беллі та Х. Бумед'єна в Алжирі, ранні режими М. Каддафі в Лівії та А. Бургібі в Тунісі тощо) [2, с.56], або патерналістських монархій абсолютистського типу, які використовували частину багатств, отриманих від збуту енергоносіїв на світовий ринок для часткового згладжування найбільш кричущих соціальних конфліктів у своїх країнах (Саудівська Аравія, Кувейт, Оман тощо).

Однак криза структурної перебудови світової економіки 1970-х – 1980-х років, поразка арабських світських режимів у боротьбі з Державою Ізраїль у ході воєн 1967 та 1973 рр. призвела до дискредитації проекту «арабського соціалізму», посиливши позиції консервативних режимів, подібних до Саудівської Аравії; а Ісламська революція 1979 р. в Ірані створила умови для заміни у масовій свідомості у якості альтернативи існуючому стану речей лівих та лівонаціоналістичних сил ісламістами та ісламськими фундаменталістами, чому сприяли також і події, пов'язані із вторгненням радянських військ до Афганістану у грудні 1979 р. Більшість етатистських режимів, подібно до урядів аналогічних за рівнем розвитку та положенням на світовому ринку країн Латинської Америки, поступово перейшла до неоліберальної економічної політики, що знайшло своє особливо яскраве відображення в еволюції режиму А. Садата – Х. Мубарака в Єгипті у 1970-х – 1980-х роках та у політичній і зовнішньоекономічній переорієнтації алжирського та лівійського режиму у 1980-і – 1990-і роки.

З одного боку, неоліберальна економічна політика призвела до короткотермінового та досить обмеженого економічного зростання, яке навіть у найбільш сприятливих випадках (Туніс, Марокко) не досягло рівня, необхідного до якісного підняття статусу даної національної економіки в міжнародному поділі праці, збереглися значні пережитки традиційних суспільно-економічних структур (переважання сільського населення над мі-

* магістр міжнародних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Головченко В.І.

ським; домінування низькотехнологічних галузей у промисловості; низький рівень розвитку інфраструктури).

З іншого боку, незважаючи на відносно підвищення освітнього рівня значної частини населення країн регіону та створення елементів сучасних виробничих комплексів (зокрема в країнах Перської затоки, в Саудівській Аравії, Лівії, Єгипті), більша частина населення, зокрема – молодь, що переважає у віковій структурі населення абсолютної більшості країн регіону, не отримала очевидних переваг від неоліберального курсу «нових» і «старих» авторитарних режимів, які у зовнішній політиці орієнтувалися – і продовжують орієнтуватися – на тісну співпрацю із Сполученими Штатами Америки, колишніми колоніальними державами (Італія у випадку Лівії; Франція у випадку Алжиру, Тунісу та Марокко) та Ізраїлем, що в контексті Палестинської проблеми викликає особливе обурення широких кіл арабської громадськості.

У цьому контексті масові протестні виступи, що розпочалися у грудні 2010 р. у Тунісі, досягли свого апогею у ході подій у Єгипті у січні-лютому 2011 р. та нинішнього повстання в Лівії, але також знайшли своє відображення і в відповідних подіях у Бахреїні, Іраку, Омані та Марокко, стали проявом як загального невдоволення переважної більшості місцевих суспільств економічним курсом арабських урядів, так і відкидання широкими верствами населення країн Близького Сходу та Північної Африки зовнішньополітичного курсу своїх урядів, спрямованого на підтримання тісних зв'язків з державами Заходу, у фарватері глобальної політики яких більшість країн Близького Сходу по суті слідували починаючи з 1990-х років. Можливе відновлення панарабістських настроїв другої половини ХХ ст. та зниження впливу ісламізму у ході масових протестів 2010-2011 рр. може стати серйозним викликом політичній стратегії держав Заходу, але й також Російської Федерації та КНР у регіоні.

У плані змін поточного балансу сил революційні події на Близькому Сході уже призвели до послаблення позицій Франції в Тунісі, де багато з учасників протестів засуджують підтримку Парижем режиму З. Бен Алі, втрати Ізраїлем «забезпеченого тилу» на півдні, після дестабілізації режиму Х. Мубарака в Єгипті, непередбачуваних за своїми наслідками змін у відносинах між Лівією та державами Заходу, що, в залежності від результатів протистояння між режимом М. Каддафі та східнолівійськими повстанцями, може мати неоднозначні наслідки для енергетичної безпеки ЄС, та до охолодження у стосунках між Саудівською Аравією та США через відмову адміністрації Б.Обами підтримати режим Х. Мубарака. В усякому випадку, нинішній розвиток подій у регіоні знаменує собою різкий розрив з попередньою структурою міждержавних відносин на Близькому Сході, тому його наслідки неодмінно носитимуть довготривалий характер.